

de iradas, *més que més* aqueles maridades o qué fo<s>san aytrias dels compa<n>yons de la Taula Radona», Reixac (*Questa*, 14.21; 175.16).

No tots els nostres saben aprofitar les nobles possibilitats d'aquest gir: enyoren l'eficiència del fr. *d'autant plus que*, i si «els objectem que no convé gaire imitar el feixuc *tanto más cuanto que*, potser arribaran fins a escapçar-ne el tercer o el quart mot, però no recorreran als girs més planers i més catalans a base de *majorment o més que més*» (cf. *LleuresC*, 72); aquí trobem més a aprovar en un escriptor molt llegit: «lluny de seguir la conversa, volia trencar-la de cop, *més que més quan* ara feia un moment havia sentit que el minyó, en lloc de calmar-lo, l'inquietava amb la seva curiositat ardent», Puig i F. (*Cercle Màgic*, 63); o elípticament: «—Te'n vols anar quan tothom et té afecte? —*Més que més*». A la pagesia usen expressions com aquesta en forma distinta o amb valor diferent (vives, menys útils): 'generalment, més sovint': «se diu també 'canella', però *més que més* 'aixeta'» (Farrera de Pallars, 1933), i ús paral·lel, amb el cast. *más*, en tot l'Alt Aragó (Ceresuela etc., 1965); «i ells --- ronca *que més* roncar!» ('vinga roncar, ronca que roncaràs', en el vell romanço de la *Criada de l'Hostal de la Pera*, MilàF, *Romillo.*, 114.15, = ed. 1853, n.º 43).

Amb el que no podem sinó ser severes és amb el calc símic del *más bien* castellà, a què semblen estar resignats massa gent insular i valenciana, dient *més bé* («La de Jaspert --- *més bé* que una cava fou un camí obert», Ribas de Pina, *Conquesta de Mallorca*, 67): diguin si es vol *més tost, més prompte, ans que*, i per què no el comú i irreprotxable *més aviat*: costa de creure que els soni foraster, no prou conscients que *més bé* en aquest sentit ha estat sempre estranger a tota la nostra llengua, i insòlit per insòlit val més usar coses de la llengua pròpia, que les d'una de manlleuada que alteren i tornen equívoc el sentit d'eines lingüístiques essencials com els adverbis *bé* i *millor* o *més bé*.

En determinacions de lloc, quan comparem, s'ha dit sempre *més alt, més baix, més endins* etc.: *l'Alt de Sant Pere* pot ser el nom d'un turó, però a Barcelona sempre s'ha dit *el Carrer de Sant Pere Més Alt, de St. P. del Mig, de St. P. Més Baix*, i fóra una vergonya que ens deixéssim imposar *l'Alta de S. Pedro* (o *Alt de-*, tant se val), de municipals més patxos que bilingües. I això és de tota la llengua, no entebiat en el P. Val ni enlloc: en plena Serra d'Espadà, a la ratlla dels xurros, encara sentia la gent de Suera anomenant *Séquia Més Alta* (*sékya mez álta*), *Séquia del Mig* i *Séquia Més Baixa* les tres que sempre han donat vida a aquells camps (1961).

'La majoria, la major part' s'havia dit *los més, les més, la més part*, expressions que no semblen haver estat gaire generals: «ab --- manual / cert instrument, / forçadament / se han obrir / ans del parir: / *les més* no moren», JRoig (*Spill*, 8683); «*la més part* dels tixadors», doc. mall. de 1386 (Rotger, *Hist. de Pollença* I, 114; «per *més bé* d'aquexa vila» en un al-

tre d'aquesta obra, 85, potser 'per al profit més general de ---'). Però en català restà això més aviat excepcional, i ja des dels orígens literaris es digué en aquest paper *los demés, les demés*, que en la nostra llengua fou sempre 'la major part' (no pas 'els restants'); fins i tot en el mateix JRoig (si no és constret pels seus brevíssims versos): «si són prenyades / e ve a lum, / és llur costum, / a tres o quatre, / fer-los debatre, / ab daus rifant / o sorts gitant, / pare qual és: / mas les *demés* / may no parixen / ans se'n desixen... / polidament!» (*Spill*, 5492). «Aquel dia matex, e-l primer son, com tota la *demés* gent durmia ---» Camarasa, a. 1295 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 163): alguns devia haver-hi que no dormien, però sí la major part (si hagués dit *tota la gent* seria 'tothom').

Verament així es digué sempre: «los *demés* hòmens del món», «los *demés* hòmens de aquest món són avats», Lull (*Blanç.*, *NCL.* II, 186.21; *Merav.* III, 153);¹ «Per què dix 'viri Galilei'? Per tal com los *demés* eren de Galilea», StVicentF (*Serm.* I, 36.9; anàlogament en *Quar.*, 104.36, 288.121). I encara seguí així en els segles baixos i en totes les regions de la llengua: «Fins en est punt falten quasi tots los dits soldats, entre morts y captivats, que eren en número de 163 y, los *demés*, fills naturals d'esta vila», doc. ross. de 1597 (RLR LX, 59); «tots los frares amotinats, y los *demés* se bosinejaren y vingueren a mans malament ab lo prior», Eivissa, 1583 (Macabich, *Sta. Ma. la Mayor*, 47); «los testes y los *demés* de la present vila nos fem gran meravella com --- dits basters se són fets rics», Oliana, 1568 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 90).

I encara degué seguir en la cançó popular d'aquell segle o els dos següents: «La Mare de Déu fa bodas, - las fa molt pulidament: / a tota la gent convida - o a tota la *demés* gent», MilàF, *Romillo.*, 21 (car y a *tota l. d. g.*, com s'imprimí, no tindria solta ni sentit). Això s'ha antiquat, en cat. central almenys, però insistim, amb Fabra (V.-ne més en la *Gram.* de 1912, les *Conv. Filol.* i la citada monografia de les *Mem. Patxot*), que és l'únic valor que ha tingut sempre en la nostra llengua. I que no es pot admetre l'ús acastellanat d'aquesta locució usurpant el sentit de 'els altres', 'els restants', 'els (amics etc.) tots', 'la gent tota, la família tota' ---²

Amb el valor addicional, sigui amb paper d'adverbi o amb el de preposició, s'ha usat *de més* (grafiat així o soldat *demés*), i així mateix *a més*, o bé duplicat *a més a més, de més a més*; construït prepositivament *demés de, a més de*, com a sinònims de la vella preposició *ultra* (avui restaurada a l'ús comú, i guardem-nos de deixar-la decandir!; en un pla familiar de llenguatge també és legítim equiparar-li *a part de*). Fins en l'ús prepositiu (o en el conjuntiu *a més que*) n'hi ha ja algun testimoni bastant antic: *a més de* en un doc. ross. de 1597 (RLR LVI, 456); «nostra ciutat de Mallorca --- ab molts edificis --- los quals a causa dels embants no's mostren, y aquells, *a més* que atapan la vista de les cases --- són també perillosos de caure ---», 1595 (BSAL VIII, 140); «glanoletes --- parotides, salivares, amigdalinae, mammariae --- *demés* d'estes n'hi ha